

## Problém vedeckosti teológie u Jána Dunsu Scota

Michal Chabada

Problém vedeckosti teológie bol živý už pred vystúpením Jána Dunsu Scota v dejinách teológie. Úlohou teológov bolo prekročiť jednoduchý súhlas viery a pojmovo hlbšie uchopiť obsah zjavenia. V dejinách teológie možno vidieť akúsi „červenú niť“, ktorá sa tiahne od sv. Augustína cez Anzelma z Canterbury až k vrcholnej scholastike, v ktorej badať dva vedúce smery v probléme vedeckosti teológie. Na jednej strane je to augustiniánska tradícia, podľa ktorej teológia smeruje k pochopeniu právd viery, dáva do popredia náboženský motív a požaduje, aby ruka v ruke s rozumovým poznaním kráčal aj duchovno-mravný život človeka.

Tomistický smer v nadväznosti na Aristotelovu filozofiu zdôrazňuje vedeckosť teológie a dáva zvláštny dôraz na racionálnu metódu a jasný pojmový jazyk. Tomáš Akvinský sa však nerozhádza radikálne s tradíciou, skôr pomocou Aristotelovej filozofie nanovo formuje jeden aspekt tradície.<sup>1</sup>

V našom príspevku sa nebudeme podrobne zaoberať augustiniánskou tradíciou chápania teológie, budeme si všímať aristotelovsko-tomistickú tradíciu, z ktorej pre Scota vychádza mnoho viac inšpirácií.<sup>2</sup>

### 1. ARISTOTELES A JEHO CHÁPANIE VEDY

Pre Aristotela je veda, resp. vedenie (*epistémē*) habitom,<sup>3</sup> ktorý je určitou kvalitou ľudskej rozumovej duše, pomocou ktorého má schopnosť ľahko konať určitým spôsobom. Teda ten, kto disponuje nejakým habitom, ľahko dokáže vykonávať nejakú činnosť. Veda je habitom, ktorý nás uschopňuje pre dokazovanie,<sup>4</sup> pre poznanie pravdy, t.j. pre odvodenie záveru nejakého argumentu (*scientia conclusionum*).

Pre Aristotela je veda súborom výrokov, ktoré sú de facto redukovateľné na jediný výrok, z ktorého sa deduktívnym spôsobom vyvodzujú nutné závery. Poznanie postupuje od východísk, ktoré sú známe, k záveru.<sup>5</sup> O vedeckom poznaní podľa

<sup>1</sup> J. FINKENZELLER, *Offenbarung und Theologie nach der Lehre des Johannes Duns Scotus: Eine historische und systematische Untersuchung*, Münster: Aschendorff, 1960, s. 163. Oba smery však neboli v priamej opozícii, aj v augustiniánskom prúde je prítomné prenikanie pojmov z aristotelovskej tradície. Avšak v rámci oboch prúdov jestvuje napätie: v rámci augustiniánskej tradície je to napätie medzi *fides quaerens intellectum* Anzelma z Canterbury a krajnou náukou o iluminácii Henricha z Gentu, hoci sa obaja odvolávali na sv. Augustína.

<sup>2</sup> Tento článok je tematicky uprostred medzi dvoma našimi príspevkami: M. CHABADA, „Spor medzi ‚filozofmi‘ a ‚teológmi‘ o nevyhnutnosti zjavenej náuky,“ in JÁN DUNS SCOTUS, *Teológia ako praktická veda: Prologus et liber primus*, prel. M. Chabada, Bratislava: Serafín, 2005, s. 5–37; M. CHABADA, „Teológia ako praktická veda podľa Jána Dunsu Scota,“ *Studia theologica* 8, č. 1 [23] (2006): 62–70.

<sup>3</sup> ARISTOTELES, *Etika Nikomachova* 6,3, 1139b31–32.

<sup>4</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,2, 71b.

<sup>5</sup> T. MACHULA, „Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského,“ in TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Rozdělení a metody vědy*, Praha: Krystal OP, 2005, s. 8.

Aristotela môžeme hovoriť vtedy, keď vieme, že poznáme príčinu, pre ktorú vec je, keď vieme, že je príčinou tejto veci a že to nemôže byť inak.<sup>6</sup> Základom, ktorý funguje ako príčina, a z ktorého sa vyvodzuje, je rozumovo poznaná esencia, z ktorej deduktívnym spôsobom sa poznávajú nutné vlastnosti, vyplývajúce z esencie.<sup>7</sup>

Cestou postupu vedy je vedecký sylogizmus, ktorý vychádza z poznania subjektu záveru, predikátu záveru a všeobecného princípu odvodzovania. Subjekt a predikát záveru sa v premisách spájajú so stredným termínom (*medium*).<sup>8</sup>

Predmetom vedy je podľa Aristotela to, čo je všeobecné, nutné a nemenné,<sup>9</sup> vylúčené sú jedinečné termíny, t.j. v premisách i v závere musia byť len všeobecné výroky, kontingentné skutočnosti nie sú predmetom vedy. Dôvodom zdôrazňovania nutnosti a všeobecnosti je vyvodzovanie z esencie, ktorá je všeobecná, pretože v tomto postupe možno vyvodíť nutné vlastnosti poznávaného predmetu, no nie kontingentné skutočnosti.<sup>10</sup>

Akým spôsobom poznávame esencie, ktoré sú východiskom vedeckého poznania? Poznanie podľa Aristotela začína zmyslovou skúsenosťou, ktorá sa týka jednotlivín, a preto nie je možné priame rozumové poznanie esencií singulárnych predmetov.

Vedecké poznanie sa skladá z dvoch fáz. V prvej fáze sa postupuje od prejavov vecí, ktoré zachytávajú zmysly, k esenciám, teda usudzuje sa z dôsledkov na príčiny (gr. *hoti*; lat. *quia*). Druhá fáza je dokonalejšia, usudzuje sa z príčiny na dôsledky, teda z poznania esencie sa vyvodzujú jej vlastnosti (gr. *dioti*; lat. *propter quid*).<sup>11</sup> Aristoteles uvádza príklad: „Prečo sa niekto ide prechádzať? Aby ozdravel.“<sup>12</sup> Aristoteles poukazuje na to, že „prečo“ (gr. *dioti*) môže byť poznané až vtedy, keď je už známe „že“ (gr. *hoti*).<sup>13</sup> Čistá veda *propter quid* je ideálom, ktorý je nedosiahnuteľný. Tomuto ideálu sa môžeme len priblížiť, pretože rozumové poznanie je zviazané so zmyslami. Dokonalé vedecké poznanie „prečo niečo je“ (*demonstratio propter quid*) sa v scholastickej tradícii označovalo ako *perfectissima cognitio*, avšak poznanie „že niečo je“ (*demonstratio quia*) ako *cognitio imperfecta*.<sup>14</sup>

Okrem tohto poznania skrze príčiny je podľa Aristotela iný typ vedenia, totiž vedenie o prvých princípoch, ktoré sú nedokázateľné, rozum ich pravdivosť bezprostredne nahliada a sú základom vedeckého poznania záverov.<sup>15</sup> Nezávisle od toho platí, že nijaká veda nedokazuje svoje princípy, ale ich predpokladá a prijíma od vyššej vedy. S týmto kritériom sa spája ďalší rozdiel medzi podriaďujúcou vedou (*scientia subalternans*) a podriadenu vedou (*scientia subalternata*).<sup>16</sup>

Podriadenie môže byť dvojaké: buď je subjekt podriadenej vedy časťou subjektu nadriadenej vedy (napr. živočíchy a rastliny sú druhmi prírodných telies, a preto

<sup>6</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,2, 71b.

<sup>7</sup> T. MACHULA, *Křesťanská víra a racionalita: Filosofický přístup*, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004, s. 60.

<sup>8</sup> MACHULA, „Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského,“ s. 9.

<sup>9</sup> ARISTOTELES, *Etika Nikomachova* 6,5, 1140b31–32.

<sup>10</sup> MACHULA, „Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského,“ s. 9.

<sup>11</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,12–13, 78a–b.

<sup>12</sup> ARISTOTELES, *Metafyzika* 5,2, 1013a34.

<sup>13</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,13, 79b29.

<sup>14</sup> MACHULA, *Křesťanská víra a racionalita*, s. 60.

<sup>15</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,2, 71b.

<sup>16</sup> ARISTOTELES, *Druhé analytiky* 1,12–13, 78b34–79a16.

zoológia a botanika spadajú ako časti pod fyziku), alebo subjekt nižšej (podriadenej) vedy nie je časťou subjektu nadriadenej vedy, ale sa k subjektu nadriadenej vedy správa ako látka k forme (tak je geometria vedou o čistých veľkostiach, zaoberá sa napríklad priamkou ako takou, zatiaľ čo optika sa zaoberá zmyslovo vnímateľnou materiálne určitou priamkou a aplikuje zákony, ktoré platia pre priamku ako takú, na vnímateľnú priamku).<sup>17</sup>

Do kompetencie podriadenej vedy spadá poznanie „že niečo je“, zatiaľ čo úlohou nadriadenej vedy je ukázanie „prečo niečo je“. Podriadená veda preberá princípy z vyššej vedy.

## 2. TEOLÓGIA AKO VEDA U TOMÁŠA AKVINSKÉHO

Význam Tomáša Akvinského spočíva v tom, že aplikoval aristotelovský pojem vedy, predstavený v *Druhých Analytikách*, na teológiu.<sup>18</sup> Otázkou vedeckosti teológie (*sacra doctrina*) si Tomáš Akvinský kladie hneď v úvode svojej *Teologickej sumy*. Prvou otázkou, ktorú si kladie, je, či je nutný iný typ poznania než filozofické.<sup>19</sup> Tomášovou odpoveďou je, že pre spásu človeka bolo nutné, aby dostal aj iné než prirodzene dostupné poznanie. Cieľom človeka je totiž Boh, a preto pre dosiahnutie tohto cieľa potrebuje tento cieľ aj poznať. Teda okrem prirodzenej vedy (filozofie) je nutná aj nadprirodzená veda (teológia).<sup>20</sup>

Závažnou námietkou proti vedeckému statusu je, že všetky vedy vychádzajú z axiómov (evidentných princípov), no teológia vychádza z článkov viery, ktoré nie sú evidentné a neveria v ne všetci.<sup>21</sup> Tomáš odpovedá, že existujú dva druhy vied. Niektoré vychádzajú zo zásad, ktoré sú poznané prirodzeným svetlom rozumu, ako aritmetika, geometria a podobné. Potom sú iné, ktoré vychádzajú zo zásad, poznaných svetlom vyššej vedy, ako perspektíva vychádza zo zásad naznačených v geometrii. A práve týmto spôsobom je posvätná náuka vedou, pretože vychádza zo zásad, poznaných svetlom vyššej vedy, ktorá je totiž Boha a blažených.<sup>22</sup>

<sup>17</sup> FINKENZELLER, *Offenbarung und Theologie nach der Lehre des Johannes Duns Scotus*, s. 193.

<sup>18</sup> Za jeden z dôvodov „zvedechenia“ teológie, o ktoré sa Tomáš Akvinský pokúsil, môžeme pokladať historickú situáciu, že averroistický prúd vo filozofii teológiu vôbec nebral do úvahy, alebo ju chcel podriaďiť filozofii. Akvinský preto obraňuje teológiu a koncipuje ju ako vedu v zmysle Aristotelovho pojmu vedy. Prv. tamže, s. 197.

<sup>19</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh I*, q. 1, a. 1: „Utrum praeter alias scientias doctrina theologica sit necessaria.“

<sup>20</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh I*, q. 1, a. 1 co.: „...dicendum quod necessarium fuit ad humanam salutem, esse doctrinam quandam secundum revelationem divinam, praeter philosophicas disciplinas, quae ratione humana investigantur.“ Prv. MACHULA, *Křesťanská víra a racionalita*, s. 44.

<sup>21</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh I*, q. 1, a. 2 arg. 1: „Ad secundum sit proceditur. Videtur quod sacra doctrina non sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se notis. Sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se noti, cum non ab omnis concedantur, non enim omnium est fides, ut dicitur II Thessalon. Non igitur sacra doctrina est scientia.“

<sup>22</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh I*, q. 1, a. 2 co.: „...dicendum sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quod duplex est scientiarum genus. Quaedam enim sunt, quae procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut arithmetica, geometria, et huiusmodi. Quaedam vero sunt, quae procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiae, sicut perspectiva procedit ex principiis notificatis per geometriam... Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiae, quae scilicet est scientia Dei ei beatorum.“

Odkazovanie východísk jednej vedy na výsledky druhej Akvinský prirovnáva vzťahu hudby k aritmetike, z ktorej hudba vychádza, či optiky ku geometrii. V podobnom vzťahu je teológia k vede Boha a svätých. „Inak povedané, tak ako sa hudobník nezaobrá dokazovaním správnosti aritmetických pomerov, ale ich prijíma na základe akejsi autority matematiky, tak aj teológ prijíma určité veci z vyššej autority,<sup>23</sup> teda autority Boha a svätých.

Ako je známe na základe Aristotelovho pojmu vedy, veda sa týka len všeobecného. Závažnou námietkou proti vedeckosti posvätnéj náuky je, že sa zaoberá jednotlivinami, napríklad o činoch Abraháma, Izáka a Jáкова a podobných, a preto nie je vedou.<sup>24</sup> Akvinský na túto závažnú námietku odpovedá, že jednotliviny sa v posvätnéj náuke nepreberajú ako hlavný predmet; ale dávajú sa ako nasledovaniahodný príklad života.<sup>25</sup>

Ďalším problémom vedeckosti teológie/posvätnéj náuky, pred ktorým stojí Akvinský, je skutočnosť, že v posvätnéj náuke sa pojednáva o anjeloch, hmotných tvoroch a ľudských mravoch, a tieto oblasti patria do rozličných filozofických disciplín. Námietka teda hovorí, že teológia nie je jednou vedou.<sup>26</sup> Akvinský na túto námietku odpovedá, že posvätná náuka sa nezaobrá Bohom a tvormi rovnako, ale najmä Bohom a tvormi preto, že majú vzťah k Bohu ako svojmu pôvodu a cieľu a zároveň posvätná náuka sa môže venovať veciam, ktoré sa preberajú v rôznych filozofických vedách pod jedným uhlom, pokiaľ totiž môžu byť Bohom zjavené.<sup>27</sup>

Teológia je teda jednou vedou, ktorá je podriadená vede Boha a blažených, od ktorej prijíma svoje princípy a kontingentné skutočnosti netvorí jej hlavnú oblasť záujmu. Hoci sú tieto princípy zakotvené vo viere, evidentné sú v teológii Boha a blažených (*theologia Dei et beatorum*).

### 3. SCOTOVA POZÍCIA

Krátky náčrt pozícií Aristotela a Tomáša Akvinského v probléme chápania vedy nám umožňuje predstaviť Scotovu pozíciu v tomto probléme.<sup>28</sup> Scotus charakterizuje ideálnu podobu vedy ako:

<sup>23</sup> T. MACHULA, „Fides et ratio u Alberta Velikého,“ in *Veritas liberabit vos: Sborník k sedmdesátinám Karla Skalkického*, ed. T. Machula, M. Pavelková a F. Štěch, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004, s. 55.

<sup>24</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh* I, q. 1, a. 2 arg. 2: „...scientia non est singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac et Iacob, et similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.“

<sup>25</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh* I, q. 1, a. 2 ad 2: „...singularia traduntur in sacra doctrina, non quia de eis principaliter tractatur, sed introducuntur tum in exemplum vite.“

<sup>26</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh* I, q. 1, a. 3 arg. 2: „...in sacra doctrina tractatur de angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum. Huiusmodi autem ad diversas scientias philosophicas pertinent. Igitur sacra doctrina non est una scientia.“

<sup>27</sup> TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh* I, q. 1, a. 3 ad 1, ad 2: „...sacra doctrina non determinat de Deo et creaturis ex æquo, sed de Deo principaliter, et de creaturis secundum quod referunt ad Deum, ut ad principium vel finem. ...ea quæ in diversis scientiis philosophicis tractantur, potest sacra doctrina, una existens, considerare sub una ratione, in quantum scilicet sunt divinitus revelabilia.“

<sup>28</sup> Pri interpretácii Scotovej pozície v uvedenej problematike sa opierame najmä o tieto monografie: L. HONNEFELDER, *Ens in quantum ens: Der Begriff des Seienden als solchen als Gegenstand der Metaphysik nach der Lehre des Johannes Duns Scotus*, Münster: Aschendorff, 1979, s. 11–19; FINKENZELLER, *Offenbarung und Theologie nach der Lehre des Johannes Duns Scotus*, s. 191–215; O. BOULNOIS, *Duns Scot: La rigueur de la charité*, Paris: Cerf, 1998, s. 101–129; G. SONDAG, „Commentaire continue,“ in J. DUNS SCOT, *La théologie comme science pratique: Prologue de la Lectura*, Paris: J. Vrin, 1996, s. 59–71.

isté poznanie pravdivého, nutného a pomocou iných nutných, skôr už dokázaných poznatkov, dokázaného [obsahu], ktorý má zo svojej povahy evidenciu na základe skoršieho evidentného nutného [obsahu] a z neho je získaný pomocou sylogizmu.<sup>29</sup>

Veda musí spĺňať štyri podmienky. Prvou je *istota*: „Musí byť istým poznaním, ktoré vylučuje pochybnosť, omyl a mienku.“ Druhou je *nutnosť predmetu*, teda o kontingentných skutočnostiach neexistuje veda, ale len mienka: „Musí byť poznaním toho, čo je nutne pravdivé, keďže kontingentné pravdy nepripúšťajú nijaké isté poznanie v zmysle trvalého poznania.“ Treťou je *evidencia premís*, teda rozum musí byť pohnutý k súhlasu na základe evidentnej príčiny: „Keďže na rozdiel od poznania princípov, ktoré za svoju evidenciu vďaka vhladu do termínov, nie je bezprostredne evidentná, musí byť evidentnou na základe ‚skorších‘ evidentných a nutných právd.“ Táto podmienka odlišuje vedu od priameho uchopenia princípov. Princíp nemá inú príčinu svojej pravdivosti než samotné termíny propozície. Štvrtou je *sylogistické odvodzovanie*, teda isté a evidentné poznanie o nutnom predmete sa získava cestou sylogizmu: „Evidencia ‚neskoršej‘ vety musí byť odvodená z evidencie ‚skorších‘ viet pomocou sylogizmu. Táto posledná podmienka platí pre rozum, ktorý je nútený usudzujúc postupovať od známeho k neznámemu.“<sup>30</sup> Scotus týmito štyrmi podmienkami zhrnul najhlavnejšie črty Aristotelovho pojmu vedy a vymedzil ho od iných typov poznania.

Môže byť teológia v uvedenom prísnom zmysle vedou? Čo je pre teológiu jej prvým predmetom? Pred zodpovedaním týchto otázok je nutné rozlíšiť tak medzi „teológiou v sebe (*theologia in se*)“ a „teológiou v nás (*theologia in nobis; theologia nostra*)“, ako aj v rámci oboch teológií medzi teológiou nutných a teológiou kontingentných právd.<sup>31</sup> Nutné pravdy sa týkajú Božej prirodzenosti v nej samej (jednota, Trojjednosť), kontingentné pravdy sa týkajú všetkého, čo je voči Bohu vonkajšie, teda všetkého, čo od neho pochádza a závisí od jeho slobodnej vôle (stvorenie, Vtelenie).<sup>32</sup>

<sup>29</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Reportationes prologus* [= *Rep. prol.*], q. 1, a. 1, n. 4, ed. Viv. XXII 7 (ed. Vivès, Paris 1891–1895): „Medio ergo modo accipiendo scientiam prout scire ... dico quod scientia est cognitio certa, veri demonstrati necessari, mediati ex necessariis prioribus demonstrati, quod natum est habere evidentiam ex necessario prius evidente, applicato ad ipsum per discursum syllogisticum.“

<sup>30</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Rep. prol.*, q. 1, a. 1, n. 4, ed. Viv. XXII 8: „Primo condicio, scilicet quod est cognitio certa, excludens omnem deceptionem opinionem et dubitationem. ... Secunda conditio, scilicet quod sit veri necessari, sequitur ex prima, quia si scientia esset veri contingentis, posset sibi subesse falsum... Tertia conditio, quod natum est habere evidentiam ex necessario prius evidente, est propria, distinguens scientiam ab intellectu principiorum, quia iste est veri habentis evidentiam ex terminis. ... Quarta conditio est, quod sit notitia evidentiae posterioris causata a priore per discursum syllogisticum, et hoc est imperfectionis, nec est de per se ratione scientiae secundum se, sed tantum scientiae imperfectae, et non convenit scientiae, nisi in illo intellectu, cui convenit discurre et procedere a noto ad ignotum. Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 133–134.

<sup>31</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ordinatio Prologus* [= *Ord. prol.*], p. 3, q. 1–3, n. 141, ed. Vat. I 95 (ed. K. Balić, Vaticano 1950): „...Primo distinguo de theologia in se et de theologia in nobis; ... De primo dico quod quaelibet scientia in se est illa quae nata est haberi de obiecto eius secundum quod obiectum natum est manifestare se intellectui proportionato; doctrina autem nobis est illa quae nata est haberi in intellectu nostro de obiecto illo. Theologia igitur in se est talis cognitio qualem natum est obiectum theologicum facere in intellectu sibi proportionato; theologia vero nobis est talis cognitio qualem intellectus noster est habere de illo obiecto.“ Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 11.

<sup>32</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 150, ed. Vat. I 101: „...dico quod theologia non tantum continet necessaria, sed etiam contingentia. Quod patet, quia omnes veritates de Deo, sive ut trino sive de aliqua

### 3.1 Teológia osebe

Prvým predmetom teológie nutných pravd „v sebe“ môže byť len Boh,<sup>33</sup> a to nie v aspekte nejakej určitej vlastnosti, napríklad ako princíp obnovy, oslávenia alebo ako hlava Cirkvi, či v aspekte všeobecného metafyzického pojmu „nutného“ alebo „nekonečného súcna“. <sup>34</sup> Metafyzické poznanie Boha pomocou všeobecného pojmu neumožňuje z neho dedukovať všetky nutné teologické pravdy, napríklad tie, ktoré sa týkajú jeho Trojjednosti.<sup>35</sup> Predmetom teológie „v sebe“ je „Boh v aspekte tejto svojej esencie“, t. j. Boh vo svojej singularnej esencii. Len vo svojej singularnej esencii Boh obsahuje virtuálne všetky nutné pravdy „teológie v sebe“ a len takáto teológia je najdokonalejšou vedou o Bohu.<sup>36</sup> „Teológia v sebe“ ako ideál môže byť len v takom rozume, ktorý Božiu esenciu poznáva adekvátne a dokonale. Takým je len Boží rozum, lebo len pre neho ako nekonečný rozum je nekonečná esencia prirodzene známa.<sup>37</sup>

### 3.2 Teológia blažených

Teológia blažených v nebi je poznaním stvorených bytostí, ktoré majú dve možnosti ako nazerať esenciu poznateľných vecí: buď v tej miere, ako môžu byť týmito esenciami hýbaní k ich poznaniu, alebo v tej miere, ako im sú tieto esencie „ukazované“ v nazeraní Božej esencie. Teológia blažených nie je tak vyčerpávacím poznaním ako teológia Boha. Teológia blažených sa môže *de iure* týkať všetkého poznateľného, avšak *de facto* je poznanie blažených podmienené tým, že vplyv Božej esencie na rozum blažených nie je prirodzený, ale závisí od jeho slobodnej vôle. Blažení teda poznávajú toľko, koľko im Boh na základe svojho slobodného rozhodnutia dá po-

---

persona divina, in quibus comparatur ad extra, sunt contingentes, ut quod Deus creat, quod Filius est incarnatus, et huiusmodi; omnes autem veritates de deo ut trinus vel ut persona determinata sunt theologicae, quia ad nullam scientiam naturalem spectant; igitur primae partes integrales theologiae sunt duae, scilicet veritates necessariae et contingentes.“

<sup>33</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 151, ed. Vat. I 102: „...primo loquendo de theologia in se quantum ad veritates necessarias ipsius, dico quod primum obiectum theologiae in se non potest esse nisi Deus.“

<sup>34</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 151–167, ed. Vat. I 102–109.

<sup>35</sup> BOULNOIS, *Duns Scot: La rigueur de la charité*, s. 105.

<sup>36</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 167, ed. Vat. I 109: „...theologia est de Deo sub ratione qua scilicet est haec essentia, sicut perfectissima scientia de homine esset de homine si esset de eo secundum quod homo, non autem sub aliqua ratione universali vel accidentali.“ *Lect. prol.*, p. 2, q. 1–3, n. 86, ed. Vat. XVI 31. Výraz *haec essentia* označuje vec ako singularnú a odlišnú od iných toho istého druhu. Podľa Scota je singularná vec osebe, teda nielen vo svojich všeobecných charakteristikách, ale aj vo svojej singularite, t. j. princípe individuácie poznateľná a ten typ poznania veci ako „tejto“ Scotus nazýva intuitívnym. Z toho vyplýva, že Boh seba poznáva ako „tohto“ priamo a bezprostredne. Tento typ intuitívneho poznania je dokonalý, no v terajšom stave, ktorý je stavom padnutej prirodzenosti, ním nedisponujeme a naše poznávanie okolitého sveta je odkázané najmä na abstraktívne poznanie. Okrem abstraktívneho poznania, ktoré sa vzťahuje práve na všeobecné a spoločné charakteristiky vecí a odhliada od existencie a singularity predmetov, disponujeme nedokonalým typom intuitívneho poznania v prípade uchopovania prvých princípov a vlastných vnútorných aktov duše. Prv. M. CHABADA, „Rozumová intuícia podľa Jána Dunsca Scota – základné prístupy,“ *Studia Neoaristotelica* 1, č. 1–2 (2004): 85–100.

<sup>37</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 152, ed. Vat. I 102: „...theologia est de his quae soli intellectui divino sunt naturaliter nota, igitur est de obiecto soli deo naturaliter noto.“ *Lect. prol.*, p. 2, q. 1–3, n. 73, ed. Vat. XVI 28.

znať.<sup>38</sup> Teológia blažených je teda *de iure* úplným poznaním, avšak *de facto* čiastočným, lebo závisí od Božej slobody.<sup>39</sup>

### 3.3 Naša teológia

„Našej teológii“ sú dané ešte užšie hranice. Nedostatočnosť nášho rozumu v terajšom stave spôsobuje, že v našej teológii nemáme priamy vhlad do jej predmetu a preto sme odkázaní na zjavenie a vieru. Naša teológia je schopná vedieť o Bohu len toľko, koľko jej Boh o sebe samom dáva poznať v zjavení, ktoré je obsiahnuté vo Sv. Písme. Za týchto okolností je „pre nás“, v užšom zmysle slova, možná teológia len ako zjavená teológia (*theologia nostra revelata*), či biblická teológia. Teda prirodzene nadobudnuté evidentné poznanie v terajšom stave nepatrí do špecifickej oblasti poznania skrze zjavenie, ale je preň predpokladom.<sup>40</sup>

Predmetom našej teológie, keďže nedisponujeme intuíciou Božej esencie, je všeobecný abstraktný pojem – nekonečné súcno –, ktorý je cieľom metafyzického skúmania.<sup>41</sup> V tomto pojme, kde metafyzika končí a teológia začína, sa obe disciplíny stretávajú.

### 3.4 Problém vedeckosti teológie

Otázkou je ešte vedeckosť tejto teológie. Scotus odpovedá na túto otázku zvlášť vzhľadom na teológiu Boha (teológia osebe), blažených a pútnikov, t. j. našu. V prípade teológie osebe nutných právd nemôže byť vo vyššie uvedenom zmysle vedou, pretože posledná podmienka nemôže byť splnená. Diskurzívne myslenie, ktoré je viazané na abstraktívne poznanie, je u Boha nemožné, pretože takýto spôsob poznávania predstavuje nedokonalosť a je primerané len nášmu rozumu.<sup>42</sup> No ak odhliad-

<sup>38</sup> JAN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 202–203, ed. Vat. I 136.

<sup>39</sup> BOULNOIS, *Duns Scot: La rigueur de la charité*, s. 113–114.

<sup>40</sup> JAN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 204–205, ed. Vat. I 137: „De theologia nostra dico quod ipsa non est actualiter omnium, quia sicut theologia beatorum habet terminum, ita et nostra, ex voluntate Dei revelantis. Terminus autem praefixus a voluntate divina, quantum ad revelationem generalem, est illorum quae sunt in Scriptura divina... Igitur theologia nostra de facto non est nisi de his quae continentur in Scriptura, et de his quae possunt elici ex eis. De potestate theologiae nostrae dico quod non potest esse de omnibus, tum propter defectum intellectus nostri, non potentis concipere in speciali multas quiditates, – revelatio autem secundum communem legem non est nisi de his quorum termini communiter naturaliter possunt concipi a nobis, – tum propter defectum theologiae nostrae, quia non potest stare cum cognitione evidenti de eisdem cognoscibilibus, secundum aliquos, et per consequens de naturaliter nobis cognitis non potest stare theologia nostra revelata. Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 14–15.

<sup>41</sup> JAN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 168, ed. Vat. I 110: „...theologiae nostrae ut nostra est non oportet dare nisi obiectum primum notum, de quo immediate cognoscantur primae veritates. Illud primum est ens infinitum, quia iste est conceptus perfectissimus quem possumus habere de illo quod est in se primum subiectum.“

<sup>42</sup> JAN DUNS SCOTUS, *Lectura Prologus* [= *Lect. prol.*], p. 3, q. 1, n. 107, ed. Vat. XVI 39 (ed. K. Balić, Vaticano 1960): „Iuxta hoc patet solutio quaestionum, quarum una est: an theologia sit scientia. – Ad quam dicendum est quod est scientia quantum ad id quod perfectionis est in scientia. Nam, sicut patet ex definitione scientiae, scientia est cognitio certa, de necessariis, habita per causam et evidentiam obiecti et per applicationem causae ad effectum. Sed quod scientia sit per discursum et applicationem, hoc est imperfectius; et etiam quod sit habita per causam, imperfectior est, quia sic dependet ex cognitione praecedente. Theologia ergo in se quantum ad alias conditiones quae sunt perfectionis (quod sit cognitio certa, et necessaria, et per obiectum per se evidens, non per causam efficientem in intellectu), est scientia.“

neme od tohto bodu, môžeme teológiu osebe chápať ako vedu. Ak by Boh poznával seba diskurzívne, teda v pojmoch a vlastnosťou pojmov je reprezentovať nezávisle od existencie predmetu, mohol by sa poznávať ako neexistujúci, čo je nezmysel.<sup>43</sup>

Vedeckosť teológie blažených možno spochybníť v dvoch bodoch: je otázne, či blažení v nebi majú diskurzívne poznanie, a ešte ťažším problémom je poznanie kontingentných skutočností. Podľa Scota, ak nebudeme chápať diskurzívne poznanie v prípade blažených temporálne, ako prebieha v našom ľudskom poznávaní, v teológii blažených je táto podmienka splnená.<sup>44</sup>

Kontingentné pravdy, ktoré sú časťou tak teológie blažených, ako aj našej, možno v „teológii osebe“ síce poznať s istotou a evidentne, no nie ako nutne obsiahnuté v prvom predmete,<sup>45</sup> pretože kontingentné pravdy zjavenia závisia od Božej slobodnej vôle. Otázkou je, či je možná veda o tom, čo je kontingentné, na ktorú Aristoteles odpovedá negatívne. Podľa Scota kritériom odlišnosti vedy a mienky nie je, že predmetom prvej je nutné a predmetom druhej kontingentné, ale to, že veda je istým, evidentným a trvalým poznaním, zatiaľ čo mienka takýmto poznaním nie je. Ak je kontingentná pravda nazeraná v Božej esencii v istom a evidentnom poznaní, nutnosť predmetu ako podmienka odpadá,<sup>46</sup> teologická veda *de contingentibus* je potom dokonalejšia ako metafyzické poznanie, ktoré vychádza z nutných pravd.

Dokonalosť vedy sa zakladá na istote a evidencii, a nie na nutnosti predmetu, lebo človek dnes môže mať geometriu, ktorá sa týka nutných predmetov a zajtra ju zabudnúť.<sup>47</sup> Aj keď Scotus mnohé preberá od Aristotela, v tomto bode modeluje aristotelovský pojem vedy: nie nutnosť alebo kontingentnosť prirodzenosti predmetu sú kritériom odlišnosti vedy a mienky, ale stupeň istoty, akým je daný predmet poznaný. Tento stupeň istoty však závisí od dokonalosti poznávajúceho rozumu, a to je fundamentálny význam Scotovho rozdielu medzi „našou teológiou“ a „teológiou v sebe/Boha“.<sup>48</sup>

Zatiaľ čo ľudské poznanie vlastní istotu na základe predmetu, poznanie „teológie v sebe“ má istotu skrze svoj habitus a takého poznanie je formálne dokonalejšie ako naše. Inými slovami, poznanie nie je preto nedokonalým, že nespĺňa presne vymedzený pojem vedy. Podľa Scota, Aristoteles v 6. knihe *Etiky Nikomachovej* pozná širší pojem vedy: veda je habitus, ktorým s istotou hovoríme niečo pravdivé.<sup>49</sup> V 6. a 7. knihe

<sup>43</sup> K rozdielu medzi intuitívnym a abstraktívnym poznaním prv. CHABADA, „Rozumová intuícia podľa Jána Duns Scota – základné prístupy“, s. 90–94.

<sup>44</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Lect. prol.*, p. 3, q. 1, n. 108–110, ed. Vat. XVI 39.

<sup>45</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Lect. prol.*, p. 3, q. 1, n. 111–112, ed. Vat. XVI 40: „...praedicta enim, cum dependeat ex voluntate Dei, contingentia sunt. ... Ad istud dicendum quod nullus intellectus potest cognoscere contingens ut necessarium, nisi erret; et ideo nihil est dicere quod contingentia ut cognoscuntur a Deo sunt necessaria, sed cognoscit contingens ut contingens.“

<sup>46</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 3, q. 1–3, n. 211, ed. Vat. I 144: „Si igitur aliqua alia cognitio est certa et evidens, et quantum est de se, perpetua, ipsa videtur in se formaliter perfectior quam scientia quae requirit necessitatem obiecti. Sed contingentia ut pertinent ad theologiam nata sunt habere cognitionem certam et evidentem et, quantum est ex parte evidentiae, perpetuam.“ Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 15–16.

<sup>47</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Lect. prol.*, p. 3, q. 1, n. 112, ed. Vat. XVI 41: „...Nam necessitas quae requiritur ad scientiam nostram est necessitas obiecti et non habitus, quia aliquis potest hodie habere geometriam et cras amittere eam, licet sit de necessariis.“

<sup>48</sup> SONDAG, „Commentaire continue“, s. 63.

<sup>49</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 4, q. 1–2, n. 212, ed. Vat. I 145: „Dico quod secundum illam rationem scientiae positam I Posteriorum, quae requirit necessitatem obiecti, non potest de eis esse scientia, quia



*Etiky Nikomachovej* Aristoteles rozlišuje medzi *sofia* (sapientia, múdrosť), *epistémé* (scientia, veda), *frónésis* (prudentia, rozumnosť) a *nous* (intellectus, nahliadnutie).<sup>50</sup> Múdrosť je poznaním najvznešenejších a božských vecí, nahliadnutie je poznaním o sebe zrejmych princípov, veda je poznaním záverov odvodených z princípov, rozumnosť je praktickým poznaním.

Zohľadňujúc túto terminológiu Scotus hovorí, že teológia je múdrosťou, nie až tak vedou. Predmetom teológie je Boh sám a o svojich nutných obsahoch má evidenciu a istotu. Rovnako má evidenciu aj o kontingentných obsahoch. Boh sám ich ako kontingentné evidentne uchopuje a nazerá, blažení len v tej miere, ako im to Boh dáva poznať. Preto sa poznanie kontingentných pravd v teológii osebe a teológii blažených podobá viac nahliadnutiu (*nous; intellectus principiorum*) ako vede.<sup>51</sup>

Vráťme sa k „našej teológii“! Keďže „naša teológia“ nedisponuje priamym vhladom do svojho predmetu, nedokáže sama uchopiť nutné pravdy vo forme odvodenia z evidentne poznaných prvých princípov. Je odkázaná na zjavenie a vieru.<sup>52</sup> Zjavená pravda nie je schopná vyvolať v rozume súhlas zo svojej vlastnej povahy. Až nadprirodzený agens nakláňa rozum k tejto pravde a vyvoláva v ňom primeraný súhlas.<sup>53</sup>

Zjavená pravda, v ktorú sa verí a isté poznanie podľa kritérií *Druhých analytík* sa radikálne vylučujú. Ak by bola zjavená pravda evidentná na základe svojich termínov, ako je to v prípade prvých princípov, odpadol by súhlas vo forme viery,<sup>54</sup> teda na miesto rozdielu medzi veriacim a neveriacim by nastúpil rozdiel medzi múdрым a nemúdрым. Ak teda obsahy termínov a princípy v „našej teológii“ nemožno pochopiť z evidencie samotného predmetu, ani závery nemôžu mať charakter vedy v zmysle kritérií *Druhých analytík*.<sup>55</sup>

Scotov postoj nie je daný prílišným oceňovaním vedy ako niečoho výlučne hodnotného a správneho (v kontraste k „pavede“), ale jednoduchou aplikáciou požiadaviek *Druhých analytík*. Veda je určitý typ poznania, vedľa ktorého môžu existovať aj iné typy poznania, ktoré vôbec nemusia byť o nič menej hodnotné. Teológia, ktorá stojí na viere, a nie na nahliadnutí Božej esencie, je pre človeka rovnako dôležitá ako filozofia, i keď nie je vedou.<sup>56</sup>

---

cognoscere contingens ut necessarium, non est cognoscere contingens; tamen secundum quod Philosophus accipit scientiam in VI Ethicorum, ut dividitur contra opinionem et suspicionem, bene potest de eis esse scientia, quia et habitus quod determinate verum dicimus. Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 16–17.

<sup>50</sup> ARISTOTELES, *Etika Nikomachova* 6,3, 1039b15–17.

<sup>51</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 4, q. 1–2, n. 213, ed. Vat. I 146: „...notitia contingentium ut habetur in es magis assimilatur intellectui principiorum quam scientiae conclusionum.“

<sup>52</sup> HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 17.

<sup>53</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 1, q. unica, n. 94, ed. Vat. I 58: „...veritas ista revelata sufficienter non est inclinativa intellectus ad assentiendum sibi; ...sed agens supernaturale est sufficienter inclinativum intellectus ad istam veritatem, causando in ipso assensum quo proportionatur huic veritati.“

<sup>54</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Rep.*, I. 3, d. 24, q. unica, n. 22, ed. Viv. XXIII 457 (ed. Vivès, Paris 1891–1895): „...Quod patet, primo ex parte revelatorum, quia cum fide non potest stare apprehensio terminorum in particulari distincta, quia tunc non essent credibilia.“ Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 17.

<sup>55</sup> HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 18.

<sup>56</sup> T. MACHULA, „Teologie jako věda?“, in *Teologická věda a vědecká teologie*, ed. P. Gallus a P. Macek, Brno: CDK, 2006, s. 43.

### 3.5 Otázka subalternácie

Ako sme v skratke ukázali v 2. kapitole tohto článku, Tomáš Akvinský sa pokúšal zachrániť vedecký charakter našej teológie v zmysle *Druhých analytík* teóriou subalternácie. Aké je stanovisko Jána Dunska Scota k tejto problematike?<sup>57</sup>

Scotus odmieta subalternálny vzťah medzi „našou teológiou“ a „teológiou blažených“. O vzťahu podriadenia a nadriadenia dvoch vied možno hovoriť vtedy, ak je medzi nimi podstatný kauzálny vzťah. Avšak poznanie, ktoré majú blažení v nebi o tajomstve Trojice prostredníctvom nazerania, nie je podstatnou príčinou našej teológie na zemi. Veda blažených však nie je predmetom mojej v tom zmysle, že by som pravdu o Trojici poznal až vtedy, keď som predtým získal poznanie blažených. Aj z aspektu poznávacej schopnosti rozumu nie je medzi oboma druhmi teológie kauzálny vzťah. Môj poznávací habitus, habitus mojej teológie, nezávisí nijakým spôsobom podstatne od nazerania blažených.

Ďalší argument sa týka „nervu“ subalternáčnej teórie: každý, kto má *scientia subalternans* (nadriadenú vedu), môže mať aj *scientia subalternata* (podriadenú vedu) a naopak. Teda, kto má nadriadenú vedu, má princípy pre vyvodzovanie záverov v podriadenej vede, a tak získava poznatky. To isté je možné pre toho, kto pozná podriadenú vedu, teda na základe prirodzenosti veci je preň možný prístup k nadriadenej vede. Princípy nadriadenej vedy sú totiž všeobecnejšie a v poriadku rozumového poznania skoršie. Ak by sme to aplikovali na Tomášovu náuku o subalternácii, znamenalo by to, že súčasne žijeme vo viere a nazeraní, čo je vylúčené.

Centrálnym predmetom teológie je Boh v aspekte jeho božskosti (*sub ratione Deitatis*). V tomto prvom predmete sú virtuálne obsiahnuté všetky výpovede o Bohu. To však znamená, že o Bohu v aspekte jeho božskosti môže byť len jedna veda a nie súčasne *scientia subalternans* a *scientia subalternata*.<sup>58</sup> Podľa aristotelovského chápania vedy sa nadriadená a podriadená veda nesmú vzťahovať na tie isté závery, pretože závery nadriadenej vedy sú princípmi podriadenej vedy. No naša teológia sa zaoberá v podstate tými istými závermi ako teológia blažených, aj keď nie o všetkých. To však nie je dôvod prijať vzťah nadriadenia a podriadenia. Ak A pozná jednu z desiatich Tomášových kníh a B z nich pozná päť, niet nijakého dôvodu podriaďiť vedu prvého vede druhého.<sup>59</sup>

### 3.6 Vzťah metafyziky a teológie

„Teológia v sebe“ a „metafyzika v sebe“ predstavujú dokonalé a úplné poznanie svojho predmetu, spoznávajú všetky pravdy, ktoré sú v tomto predmete obsiahnuté evidentne a *propter quid*. „Naša teológia“ a „naša metafyzika“ však poznávajú svoj predmet len tak, ako kauzálnne pôsobí za terajších podmienok na ľudský rozum. Na jednej strane metafyzika vystupuje skrze abstraktívne poznanie k spoločnému a nevymedzenému pojmu súcna ako takého a Boha vo svojom rámci uchopuje ako „nekonečné súcno“, ktorý nie je predmetom, ale cieľom metafyzického poznania.<sup>60</sup>

<sup>57</sup> Prv. FINKENZELLER, *Offenbarung und Theologie nach der Lehre des Johannes Duns Scotus*, s. 212–215.

<sup>58</sup> JAN DUNS SCOTUS, *Ord. prol.*, p. 4, q. 1–2, n. 208–216, ed. Vat. I. 141–149.

<sup>59</sup> FINKENZELLER, *Offenbarung und Theologie nach der Lehre des Johannes Duns Scotus*, s. 214.

<sup>60</sup> Prv. HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 19–20.

Podľa Scota tieto metafyzické pravdy o Bohu, aj keď neboli komunikované v zjavení, patria do oblasti našej teológie. Metafyzické poznanie Boha sa deje v spoločných a všeobecných pojmoch a vrcholí v pojme „nekonečného súcna.“ Tento pojem ponúka metafyzika našej teológii, ktorá ho používa ako zástupný, pretože jej chýba adekvátny pojem jej primárneho predmetu – predmetom našej teológie je Boh ako „nekonečné súcno.“ V rámci metafyziky ostáva pojem „nekonečného súcna“ relatívne prázdny. V teológii je naplnený obsahmi, ktoré pochádzajú zo zjavenia.<sup>61</sup>

Hoci je „naša teológia“ odkázaná na metafyziku, neznamená to, že je metafyzike podriadená. Predmet teológie je obsiahnutý v metafyzike, avšak nie sú v nej obsiahnuté princípy teologického poznania. „Obe vedy sú autonómne a zároveň komplementárne.“<sup>62</sup> V transcendentálnom pojme súcna ako takého (*ens inquantum ens*) je vymedzený len horizont nášho prirodzeného poznania Boha, špecifickosť teologických pravd, ktoré pochádzajú zo zjavenia a zakladajú sa na prijatí vo forme viery, čím ostáva nedotknutá a autonómna.

#### 4. ZÁVER

Na základe uvedeného by sme mohli povedať, že i keď teológia nespĺňa požiadavky *Druhých analytík*, nie je menej hodnotnou či nepotrebnou pre človeka. Scotus práve naopak ukazuje, prečo je zjavená teológia potrebná.<sup>63</sup> Zároveň sa však môže namietť, že Scotus tým, že nabúral stavbu Tomáša Akvinského a odobral teológii status vedeckého poznania, otvoril dvere fideizmu a iracionalizmu. Je táto obava, ktorá sa objavovala v dejinách filozofie a teológie oprávnená? Domnievame sa, že nie je. V prvom rade je nutné si uvedomiť, že v diskusii o vedeckosti zjavenej teológie Scotus modifikuje Aristotelov koncept vedy. Táto modifikácia spočíva najmä v tom, že isté a evidentné poznanie nezávisí od nutnosti predmetu, ale od dokonalosti poznávajúceho rozumu a preto môžeme mať mnohých kontingentných skutočnostiach istotu.

Ak pod fideizmom chápeme absenciu akéhokoľvek rozumového bádania a skúmania v oblasti viery, teda prienik rozumu by bol znetvorením viery, potom Scota za fideistu či racionalistu pokladať nemôžeme. Podľa Scota práca teológa spočíva v „hľadaní pravdy“ a nadobúdaní vlastných poznatkov.<sup>64</sup> Nesplniteľným je pre našu teológiu len onen prísny pojem vedy, čo však neznamená, že teológia, keď vykladá zjavené pravdy, nepoužíva vedecké metódy. Práve naopak, Scotus kladie dôraz v teológii na vymedzovanie a preverovanie pojmov, platnosť premís a logickú prísnosť sylogizmov. Sú to práve požiadavky logiky, ktoré Scota vedú k názoru, že *naša teológia je vedeckým habitom vlastného druhu*, a nie takým, ako ho definovali *Druhé Analytiky*. Pre našu teológiu, hoci spočíva na súhlase so zjaveným pravdami vo forme viery nie je vôbec nutné, aby si svoje istoty „vyžobrала“ z iných princípov,<sup>65</sup> t. j. z princípov „vyššej“ vedy.

<sup>61</sup> Tamže, s. 21–22.

<sup>62</sup> BOULNOIS, *Duns Scot: La rigueur de la charité*, s. 150.

<sup>63</sup> CHABADA, „Spor medzi ‚filozofmi‘ a ‚teológmi‘ o nevyhnutnosti zjavenej náuky,“ s. 5–37.

<sup>64</sup> JÁN DUNS SCOTUS, *Rep.*, d. 24, n. 14, ed. Viv. XI 519 (ed. Vivès, Paris 1891–1895).

<sup>65</sup> HONNEFELDER, *Ens inquantum ens*, s. 19.

Slovom, Scotus nepodriaďuje našu teológiu inej vede, ale ju chápe ako samostatný a špecifický typ poznania, hoci v porovnaní s „teológiou osebe“ či „teológiou blažených“ vykazuje isté nedokonalosti. Hoci „naša teológia“ nie je ani podriadená, ani podriaďujúca veda, môžeme hovoriť o jej nadradenosti a väčšej dôstojnosti voči iným „profánnym“ vedám nie v tom zmysle, že by boli od nej závislé a vychádzali z jej princípov, ako to možno chcel Tomáš Akvinský, ale v tom zmysle, že v porovnaní s „profánnymi“ vedami ponúka *viac*, pretože sa týka najdôstojnejšej ľudskej mohutnosti – slobodnej vôle, ponúka poznanie, ktoré v porovnaní s „profánnymi“ vedami, je tu pre väčšie zdokonalenie človeka a zároveň ponúka poznanie, že vrcholom a zmyslom celého poznania a života je láska.<sup>66</sup> Cieľom človeka nie je teória, ale prax v zmysle lásky, špekulácia bez dosahu na praktický život modlitby by nebola vôbec františkánska.<sup>67</sup> A fakt, že teologické poznanie je založené na viere a zároveň prijíma racionálne hľadanie pravdy a argumenty, je prijímaný hlavnými predstaviteľmi scholastickej filozofie, ktorí sa nechali viesť mottom Anzelma z Canterbury *fides quaerens intellectum* a Scotus k nim zaiste patril.

#### The Question of the Scientificity of Theology According to John Duns Scotus

*Keywords:* Theology; Science; Theology as practical science; Evidence and certainty; John Duns Scotus; Thomas Aquinas

*Abstract:* In the light of Aristotle's criteria for scientific knowledge, Duns Scotus maintains theology is not a science, but a specific and independent (autonomous) type of knowledge that is neither subordinated to any other type of knowledge, nor makes any other type of knowledge subordinated to itself. At the same time, Scotus modifies Aristotle's understanding of science: certainty and evidence are not based upon the necessity of a subject, but rather upon the perfection of knowing mind. Even though "our theology" is not a science, it has more dignity compared to other sciences, since it offers "more", i.e. it offers knowledge aiming at making man more perfect. At the same time, it demonstrates the fact that the goal of man is not theory, but rather practice in the sense of love.

<sup>66</sup> CHABADA, „Teológia ako praktická veda podľa Jána Dunsu Scota,“ s. 62–70.

<sup>67</sup> B. de ARMELLADA, *Duns Scotus vo františkánskej spiritualite*, Bratislava: Serafín, 2004, s. 13.